

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1020835/1

בבית הדין הרבני טבריה

לפני כבוד הדיינים:

הרב אוריאל לביא – אב"ד, הרב חיים בזק, הרב יוסף יגודה

התובע: פלוני

נגד

הנתבעת: פלונית (אפוטרופוס לדין – הרב [אלמוני])

הנדון: היתר נישואין והשלשת גט וכתובה בחולת אלצהיימר

פסק דין

בני הזוג נשואים 39 שנה וגרו יחד במושב [ה'], וכעת הבעל בן 62 והאשה בת 58 ולהם בן ובת בוגרים. מזה חמש שנים שהאשה חלתה במחלת האלצהיימר ולפני 17 חודשים עברה לבית אבות סיעודי שבו היא מקבלת את כל הנחון עבודה.

באישור הרפואי שהתקבל בבית הדין והחתום על ידי הגורם הרפואי המוסמך במוסד, נכתב כדלהלן:

גברת פלונית דיירת צעירה במוסדנו בת 58, התקבלה לפני כשנתיים לאחר שאובחנה במרפאה קוגניטיבית בביה"ח רמב"ם כסובלת מדמנציה נורו דגנרטיבית מסוג *Semantic Dementia* המלווה בהפרעות באישיות ובהתנהגות. גב' פלונית טופלה בביתה ע"י בעלה, מר פלוני, במסירות ובדאגה רבה למצבה והוא העבירה למוסדנו כשמצבה הקוגניטיבי והתפקודי מתדרדר כל הזמן, כיון לא ניתן ליצור עמה קשר מילולי, אינה מבינה את הנאמר לה. מבחינה קוגניטיבית יכולותיה פגועות ביותר, ליקוי משמעותי בהתמצאות, הבנה, קשב ושפוט, ולא ניתן להבין רצונה ומה מצבה.

מבחינה תפקודית: היא מתהלכת באופן עצמאי, ללא מטרה ברורה, הולכת הלך וחזור ומתקשה לשבת באופן רציף במחלקה, אינה שולטת על סוגרים ונזקקת לעזרה בכל פעילות היום יום. יש לציין כי מצבה התפקודי רק ילך ויתדרדר ולא צפויה הטבה במצבה.

בנסיבות המתוארות, התקיים דיון בבקשת הבעל להיתר לשאת אשה שנייה, ובלא לגרוע מחובתו למזונות אשתו וכיסוי כל צרכיה הרפואיים והאחרים. הדיון התקיים במעמד הבעל וכן הרב [אלמוני], רב הישוב הקהילתי [ה'], שהתמנה כאפוטרופוס לדין עבור האשה.

הבעל הציג את המסמכים המעידים כי הובטח המימון המלא לאשפוז האשה במוסד הסיעודי שבו היא נמצאת, וזאת ללא הגבלת זמן, ובנוסף הבעל התחייב בקניין לכסות כל הוצאה שתעורר בעתיד בגין מצבה הרפואי של האשה, במידה ולא ימצא מימון חלופי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האפוטרופוס הודיע כי בנסיבות המיוחדות של מקרה זה אינו מוצא מקום להתנגד לבקשת הבעל לקבל היתר לשאת אשה שנייה.

לאחר עיון בבקשה ובמסמכים שבתיק הוחלט להיעתר לבקשה ולהתיר לבעל לשאת אשה שנייה, וזאת עפ"י פסיקת הרמ"א באבן העזר סי' א' סעיף י' שכתב – "במקום שאין הראשונה בת גירושין, כגון שנשתטית... יש להקל להתיר לו לישא אחרת". ומאחר והבעל מקהילות אשכנז, ההיתר ינתן על ידי מאה רבנים, וכמ"ש הפוסקים באה"ע סי' א' – הב"ח, הט"ז ס"ק יז והב"ש ס"ק כג.

בנידון שמתירים לבעל אשה שנייה לאחר שאשתו נשתטית כתבו הפוסקים שבטרם יינתן ההיתר, יש להשליש גט וכתובה. יש לדון האם גם בנידון דנן שלפי מצבה הרפואי של האשה אין תקווה לרפואה ומצבה רק מדרדר ומחמיר, וכפי המפורט באישור הרפואי, ולכן אין סיכוי שתתרפא ותוכל לקבל את הגט והכתובה, האם גם בנסיבות אלו יש להורות לבעל להשליש גט וכתובה קודם שיתירו לו אשה אחרת.

הב"ח אבן העזר סי' א' כתב:

כתב הרב בהגהת ש"ע סי' ו' ובמקום שאין הראשונה בת גירושין כגון שנשתטית... יש להקל להתיר לו לישא אשה אחרת עכ"ל מיהו ראיתי מרבתי שקיבלו גם הם מגדולי עולם שיציעו הענין לפני הגדולים שבאותו הדור ויסכימו בהיתר זה ויחתמו מאה רבנים על אותה ההסכמה וכמ"ש בספר כל בו (סי' קטז) בתקנת ר"ג מ"ה, וגם ישליש סך כתובתה ונדונייתה ותוספת שכתב לה ביד בית דין, ואח"כ ישא אחרת.

הרי שהב"ח הוסיף תנאי להיתר והוא – השלשת כתובה ונדוניה. ובאבן העזר סי' קיט כתב הב"ח:

גם חכמי ורנקבורט כתבו תשובה ארוכה על זה ונמנו להתיר, והסכימו עמהם כל חכמי אשכנז ורוסיה והיינו דוקא לייחד לה כתובה וליתן גט ליד אחד להיות שליח להולכה שיהיה בידו הגט והכתובה עד שתשתפה. ומכל מקום כל הזמן שלא נשתפית חייב לייחד לה בית בפני עצמה ושישמרוה ממנהג הפקר וליתן לה מזונותיה, וחייב בתנאי כתובה כדברי הרמ"ה ז"ל.

הרי שלפי הוראת הב"ח יש להשליש גט וכתובה, ואין בכך לפוטרו ממזונותיה ומכל חיובי תנאי כתובה.

החלקת מחוקק סי' קיט ס"ק יב תמה על הוראה זו, וכתב:

המנהג עתה להתיר לו לישא אשה אחרת ע"י היתר מאה רבנים. ובב"ח כתב שצריך לייחד לה כתובה ולהכין גט ע"י שליח ולחייבו ג"כ בכל תנאי כתובה, ולא ידעתי תרתי למה לי, אם חייב ליתן לה כל חיובי ממון למה נחייב אותו בכתובה, ואין תופסין החבל בתרין ראשין וכמ"ש מהרי"ק סימן ק"ז גבי טענת מום.

אך למרות התמיהה, החלקת מחוקק לא דחה הוראה זו אלא כתב לבארה:

אפשר דמאחר דמשום חומר דתקנת ר"ג באיסור שתי נשים צריך לייחד לה גט ע"י שליח, וע"כ צריך שגם הכתובה תהיה מוכנת, ועכ"פ מאחר שחייב בכל חיובי ממון פירוש מן הכתובה והנדוניה ונ"מ, הכל עדיין שלו רק שהתקנה היתה שיהיה הכל מוכן הגט והכתובה אם תשתפה.

כעין ביאורו של החלקת מחוקק, כתב בתשובת צמח צדק (הקדמון) סי' סז:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

רבינו גרשם מאור הגולה ובית דינו תקנו תחלה והחרימו שלא לישא שתי נשים, וב"ד שלאחריהם תקנו שאם יראו ב"ד טעם מבורר יתירו לו מאה רבנים רק שישליש כתובתה, ולמה כן אם יראו טעם מבורר למה יהא צריך להשליש, אלא על כרחך היינו טעמא משום שחששו אף אם יראו טעם מבורר כגון שנשתטית, דילמא היום או למחר תתרפא ותשתפה ויצטרך הוא לגרשה מצד החרם דרגמ"ה ושמא לא יהיה לו לפרוע כתובתה ותשאר הכתובה חוב עליו, ואם כן היאך אנו ב"ד מפקיעין זכותה שתצא ממנו בגט ולא תגבה כתובתה רק תשאר עליו חוב, אף על גב דהדין כן וק"ל הכי דהיכי שיכול לגרשה מן הדין אינה יכולה לעכב עליו בשביל הכתובה אלא תשאר עליו בחוב, היינו דוקא היכא דיכול לגרשה מצד הדין, אבל הכא אלו לא היינו מתירין לו לישא אחרת והיתה מתרפאת היתה נשארת תחתיו, ועכשיו שאנו מתירין לו לישא אחרת צריך הוא לגרשה והיאך אנו מפקיעין את זכותה שתצא ממנו וכתובתה תשאר עליו בחוב, לכך מצאו תקנה לזה שצריך שישליש את כתובתה.

ובדרך אחרת כתב בספר בית יעקב על הלכות כתובות סי' ע' ליישב תמיהת החלקת מחוקק:

ולפע"ד נראה הטעם דהא מבואר בסי' קנ"ד סעיף כ"א בהג"ה דאפילו במקום דאיכא פלוגתא אי כופין דאפי' שאין כופין לגרש כופין ליתן כתובה ונדונייתה. ובודאי אף שנותן כתובה ונדונייתה מ"מ מחויב ליתן מזונותי' וכסותה כל זמן שאינה מגרשה, דהא אכתי אשתו היא א"כ ה"נ כשנושא אשה אחרת בודאי כופין אותו להוציא הראשונה משום חרם ר"ג, וכשנתפקחה מחויב לגרשה תיכף דהא מה"ט משלישין הגט, ולכך חייב בהשלשת כתובה ונדונייתה ומ"מ חייב במזונות כיון דמ"מ אשתו היא. וזהו כשיש לו כתובה, אבל ודאי כשאין לו כתובה דמתירין לו לישא אחרת והכתובה חוב עליו.

העולה מדברי כל הפוסקים שהשלשת הגט נועדה להסדיר את הגירושין לאחר שהאשה נתפקחה, ועם קבלת הגט תקבל את הכתובה, על כן בהכרח להשליש את דמי הכתובה יחד עם השלשת הגט, ולדעת הבית יעקב השלשת הכתובה נובעת מחיובו לתת גט לאשתו הראשונה במועד שבו תוכל לקבלו, וחיוב גירושין גורר עמו את חיוב הכתובה.

אך לכאורה, כל האמור באשה שנשתטית במחלה שיש לה רפואה, כגון שלקחה במחלת נפש ולפי חוות הדעת הרפואיות יש תקוה לרפואתה, על כן שקדו חכמים לתקנתה במועד שבו נתפקחה. אבל באשה שוטה שמצבה נובע ממחלה כגון אלצהיימר שבה מערכת העצבים המרכזית נפגעה מניוון הדרגתי ההולך ומחמיר עם הזמן, ולפי כל חוות הדעת הרפואיות אין לה רפואה ומצבה רק מדרדר מדחי לדחי, אין כל סיכוי שתתרפא בעתיד ותוכל לקבל את גיטה, בנסיבות אלו לכאורה אין מקום להורות על השלשת הגט, ובלא השלשת הגט גם אין טעם בהשלשת הכתובה.

אמנם יש לציין למש"כ בשו"ת שמן רוקח ח"ב סי' לב, שדברי הב"ח בסי' קיט נסובו אודות שוטה שאינה יודעת לשמור עצמה אך יכולה לשמור גיטה, דמדאורייתא מתגרשת, ולכן הבעל יכול למנות שליח להולכת הגט. משא"כ בשוטה שאינה יכולה לשמור גיטה, לא תועיל השלשת הגט, ולכן לא הוזכרה השלשה זו בדברי הב"ח בסי' א'. ואע"פ כן, הב"ח בסי' א' לפי דרכו הורה על השלשת הכתובה למרות שאין השלשת גט. אך בשאר הפוסקים לא חילקו אלא בכל גווני קבעו שיש להשליש גט וכתובה. וכן בשו"ת פרי השדה ח"א (ס"ס כב) כתב, שאע"פ שהגאון בית מאיר (סי' א) פקפק לגמרי על הגט שנכתב בעת שטוטה, ושאיזה צורך יש בו, מ"מ כבר נתפשט המנהג להשליש גט וכתובה, ולאחר שתשתפה יתן לה גט אחר. וכן הגאון השדי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

חמד (מערכת אישות סי' א' אות ז') כתב שרבני האשכנזים נוהגים להחמיר בהשלשת הגט, והיה מקום לדון האם קיימת הוראה להשלשת הגט גם כשברור לכל שאינה יכולה להירפא ולא תוכל לקבל את הגט. אך כל הפוסקים שהורו על השלשת גט וכתובה לא חילקו בין אשה היכולה להירפא או לא, וכמה מהפוסקים התייחסו בפירוש למקרה שבו שלפי דעת הרופאים אין כל סיכוי שתתרפא משטותה ותגיע לקבל את הגט והכתובה, ואע"פ כן הורו על השלשת הגט והכתובה.

בשו"ת מהר"ם שיק חלק אה"ע סי' ב' כתב:

לכאורה יש לדון במה שלפנינו, כיון דהרופאים העידו דאין תקנה ומזור לחליה ונתנו כן כתוב וחתום, אם כן לא היא צריך להשליש הגט וכתובה... שהרי אמרו ביבמות דף קכ"א ע"ב דאין מזכירין מעשה נסים יעויין שם בתוס' וכן נפסק באה"ע סי' יז ס"ק כ"ט, ובכמה דוכתי סמכין על הרופאים.

אך במסקנתו העלה מהר"ם שיק שגם בכה"ג אין להתיר אלא לאחר השלשת הגט והכתובה, וכתב:

לכך נראה לי עפ"י מ"ש בתשובת מהרש"ל סי' סה מדברי הראב"ה שרבותינו חששו אע"פ שעל פי הדין מותר להאי גברא, אבל יש לחוש שעל ידי זה יבואו לזלזל בתקנות וחרם דר"ג ותהיה תקנתו קלקלתן של אחרים. ולכך אפילו על ידי מאה רבנים לא הנהיגו להתיר לו לישא אשה אחרת אלא כל זמן שהיא בשטותה ועי"ז שוב אין לחוש לשום תקלה. ולכך לא הנהיגו היתר אלא דווקא בהשלשת גט. ובנוב"י סי' ג' רמז גם כן דאולי רק על תנאי זה התירו, ונראה לי להסביר דהוא מטעם הנ"ל. ועפ"י נראה לי דאפילו אם נימא כקושיא הנ"ל דלא הי' כאן לחוש שתתרפא, אפילו הכי בעינן כל התנאים בנידון שלנו.

וכן בתשובת מהרש"ם חלק ז' סי' צה השיב אודות אשה שוטה שאין תרופה למכתה ולא מצא לנכון להתיר בלא השלשת גט וכתובה, וכן בספר עלת נח סי' יט. וכן בספר הר צבי חלק אה"ע סי' טז הובא פסק דין משנת תר"ע מבית הדין בירושלים שבו ישבו הדיינים נ"ע הג"ר משה נחום וואללענשטיין זצ"ל הג"ר אריה ליב בהרא"ד זצ"ל והגרצ"פ פראנק זצ"ל שהורו על השלשת גט וכתובה גם בנסיבות שבהן אין מזור למחלת האשה.

וכן הורה בספר עין יצחק חלק א' אה"ע סי' עח בתשובת בן המחבר, שהוסכמה על ידי אביו הגרי"א מאוונא, אך הסכים שבנסיבות כאלו אין הכרח בהשלשת הכתובה ממש, אלא די בבטחונות להבטחת התשלום, אך למרות שבנידון שלו לא היה מקום לתקוה שהאשה תתרפא, לא עלה על דעתו להורות שאין הכרח בהשלשת הגט, כמבואר שם בתשובה. ולהלן מעיקרי דבריו:

לדעתי בני"ד יש להתיר להבעל היכא שנותן בטחונות. דהא יש בידו תעודת הרופאים דהאשה לא תשוב לעולם לדעתה ותשאר שוטה עד יום מותה. וכל יודעיה ומכירה יודעים כי בדרך הטבע הוא מהנמנעות שתשוב לאינתה. ולכן בודאי אין להכריח להבעל שימכור את ביתו ויהרס את מצבו וישאר עני הוא ובניו למען שלא יהיה להאשה שום טרחא לגבות את כתובתה. אחרי אשר נודע לנו כי לא תבוא לידי גביה לעולם. ודברי הצ"צ אינם שייכים רק במקום ספק אולי תשוב לדעתה ותגבה כתובתה מן הדין לכן חששו להשליש במזומנים למען יהיה המעות מוכנים ותוכל האשה לקבלם בידה בלי שום טורח... י"ל דכאן היתה עיקר התקנה משום מלתא דלא שכיחא דחששו אולי תשוב לדעתה. אבל בני"ד שהוא מהנמנעות עפ"י דרך הטבע אף לא ע"י

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מיעוטא דמעוטא כי תשוב לדעתה ורפא לה. בודאי אין להחמיר להצריך כסף מזומן. ומה שיכול להיות למעלה מן הטבע אין לנו לשום לב כי לא ניתנה תורה למלאכי השרת. ואף שחלילה לנו להתיר בלי שום בטחונות. אבל לדעתי ברור בנ"ד שגם לדברי הצ"צ יוצאים אנחנו ידי התקנה במה שהאשה בטוחה בכתובתה ע"י העיקול מבית המשפט על מכירת הבית. ומה גם לדברי הח"ס שמקיל בערבות בכל נשתטית וקו"ח ב"ב של קו"ח בנ"ד אשר קרוב לודאי כי לא תבוא לידי גביה לעולם שהאשה תשאר בשגועונה לעולם... בנ"ד דידעינן שלא תבוא בפועל לידי גביה לעולם בודאי מהני בטחונות ובזה אנו יוצאים ידי התקנה עצהיו"ט. ואין פה המקום לפלפל בנאמנות הרופאים אם נאמנים המה בכ"מ. ואם נאמנים בתורת ודאי או רק בתורת ספק. ולדעתי בנ"ד יש לדון דנוכל לסמוך בודאי על דברי הרופאים מהא דאיתא ביו"ד סי' קפ"ז סעי' ח' ובפ"ת שם ס"ק ל"ח מה שמביא בשם הרדב"ז דהיכא דניכר או שיש רגלים לדבר שנאמנים דברי הרופא דיש לסמוך עליו. ואין רגל"ד יותר בעולם מנ"ד וניכרים דברי אמת וניכר לכל כי כן הוא הדבר אשר לא תשוב לדעתה לעולם...

סיומא דמלתא אשר לענ"ד יש להתיר בנ"ד להבעל להשליש גט ולקבל היתר ממאה רבנים. ואין לדרוש עתה ממנו למכור את ביתו כדי להשליש כתובתה במזומנים. אך מחויב הוא להשליש לבד הבטחונות על הבית עוד וועקסלען על דמי הכתובה שאם יארע איזה סיבה פן יתקלקלו הבטחונות על הבית שיהיה מחויב לשלם לכשתשתפה כתובתה בשלימות. וכן יהיו מונחים הוועקסלען לבטחון שיחזיקה בבית החולים, כפי המבואר בהפשר שהיה בינו ובין אחי האשה בקיץ העבר.

אמנם לדעת כמה פוסקים לא נוכל לגרשה בגט המושלש אם תרפא, ואיכא עיקולי ופשורי בהכשר גט זה לאחר שתשתפה, ואין כאן המקום להאריך בזה, אך באבני נזר חלק אה"ע סי' ח' אות לה כתב שאע"פ כן, יש להורות על השלשת הגט, ואין די בערבויות להבטחת מתן הגט לאחר שהאשה תשתפה, וז"ל:

אינני מוצא מקום להתיר למעשה לגרשה בגט הראשון, מ"מ אין להתיר בלא השלשה שמא הקדמונים הי' ס"ל כמ"ש בשיטת הרשב"א ולא התירו רק באופן זה, ולא מילי דבטילי היא האידנא כי שמא ימצא ב"ד שדעתו יפה בכח הראי' להתירה בגט ראשון, סוף דבר לדינא להשליש גט ולא ליתן שום בטוחות על נתינת גט מחדש.

על כן ועל יסוד המבואר לעיל אנו פוסקים להתיר לבעל פלוני לשאת אשה אחרת, וכן אנו מורים על השלשת הגט והכתובה, אך בהסתמך על הוראת תשובת עין יצחק הנזכרת, בנסיבות המיוחדות של המקרה הנוכחי, אין לחייב השלשת סכום הכתובה במזומן, אלא די בבטוחה. ונראה שצ"ק לפקודת האשה יוכל להיות בטוחה מספיקה, מאחר שגם לאחר פרק זמן רב ניתן לגבותו בהוצל"פ בהליך מזורז בלא צורך לדיון משפטי. בנוסף הבעל ימשיך להיות מחוייב בכל צרכי האשה לרבות מזונותיה ורפואתה.

יצוין כי בנידון זה, בכתובה של האשה נקוב סך מאתיים וזו ומאתיים זקוקים ואנו רגילים לפסוק כי מאתיים זקוקים הם בערך השווה לארבעים ק"ג כסף צרוף, וכפי שכבר פסקנו בכמה פסקי דין בעבר, וכיום משקל 40 ק"ג כסף צרוף עומד על ערך השווה לסך 80,000 שקל.

מאחר שבהתאם לפסק דין זה הבעל כבר השליש את הגט ביד שליח להולכה, וכן הפקיד בקופת בית הדין צ"ק לפקודת האשה בסך 80,000 שקל, פסק הדין יועבר לאישור עקרוני של

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כבוד נשיא בית הדין הגדול הגאון הרב יצחק יוסף שליט"א ובכפוף לאישורו, תוסדר חתימת מאה רבנים על פסק הדין.

ניתן ביום כ"ז בסיון התשע"ה (14/06/2015).

הרב יוסף יגודה

הרב חיים בזק

הרב אוריאל לביא – אב"ד